

ОНТОЛОГІЯ І АНТРОПОЛОГІЯ ЗМІНИ

*Лецак Олег, доктор філологічних наук,
Університет імені Яна Кохановського в м. Кельце*

В основі Кантівського розуміння чуттєвого досвіду, як відомо, лежать категорії простору і часу. На рівні категорій мислення вони входять в кореляцію з категоріями субстанції (тобто загального уявлення об'єкта мислення як незмінного, тобто індиферентного щодо часу) і процесу (тобто загального уявлення об'єкта мислення як чисто часового відношення причини і наслідку). Абсолютне розмежування субстанцій і процесів релевантне лише на металогічному рівні. В реальній картині світу складно мислити якусь субстанцію як повністю позбавлену темпоральних ознак, так само як уявляти собі процес як повністю вилучений з будь-якого простору. Тому як серед субстанціальних понять можна знайти більш і менш темпорально залежні, так і серед понять процесуальних – більш чи менш просторово детерміновані. Поняття про конкретні предмети (речі) набагато більш субстанціальні, ніж абстрактні поняття про узагальнені уявлення (наприклад, про атрибути, обставини або субстантивовані процеси), а поняття про рух чи вплив набагато більш процесуальні, ніж поняття про статичне буття (стан). Таким чином, стає зрозумілим, що процес як причинно-наслідкове темпоральне відношення субстанцій можна мислити двояко в залежності від ступеня його субстанційності (незмінності). Отже наступним етапом онтологічної типологізації категорії процесу можна вважати виділення в ній двох темпорально окреслених підкатегорій – стану і руху (дії). Перший клас понять можна визначити як уявлення про панхронічне або ахронічне буття, при якому ступінь кількісної єдності і якісної реальності субстанції залишається незмінним, незважаючи на процеси, що в ній або з нею відбуваються. Другий клас – це, навпаки, уявлення про динамічне буття, розчленоване у часовому аспекті і істотно заперечуюче реальність кількісної і якісної єдності субстанції.

Стани можна мислити в часовому аспекті або категоріально-панхронічно («статичне буття завжди і всюди» = тривання) або референційно-ідіосинхронічно («статичне буття тут і зараз» = одномоментне буття). Перший різновид станів можна окреслити як інваріантні, другий же – як рецентивні (актуальні). Зрозуміло, що з точки зору ступеня єдності / множинності інваріантні стани більш субстанційні, ніж рецентивні, тому що незмінність буття будь-якої субстанції мислиться як своєрідна єдність всіх її проявів (акциденцій) на даному відрізку часу, тоді як рецентивізм (миттєвість) якогось стану мислиться нами завжди «точково», «корпускулярно» в опозиції до безлічі аналогічних, але вімінних рецентивних станів.

У цих же відносинах кількості і якості можна типологізувати і рух. Гомеостатичні рухи, що зберігають єдність і реальність (тобто самототожність) субстанції, можна визначити як функціонування даного субстанційного об'єкта. До функціонування можна віднести будь-які процеси відтворення, прояви властивостей і взаємодії, впливу і реагування, кваліфікації і використання, зіставлення і співрозташування, тобто всі процеси, які, хоча і є активними рухами у часі, проте припускають наявність одного і того ж незмінного субстанційного об'єкта. Але не всі активні в часі процеси залишають об'єкт внутрішньо незмінним. Рухи, які істотно трансформують субстанційну сутність об'єкта, заперечують його єдність і реальність як такого, порушують його структуру або функціональне призначення, слід називати *змінами* (генезою). Зміна – це крайня форма розуміння людиною процесу, максимально зануреного в часовому бутті. Згідно з І. Кантом, можливі три форми буття у часі: *Nacheinander* (слідування, послідовність), *Zugleichsein* (одночасність) і *Beharrlichen* (перебування в незмінному стані). Зауважу, що аналогічну тріаду можна спостерігати й у Ф. де Соссюра – діахронія, ідіосинхронія та панхронія. В основі розуміння зміни лежить перший аспект буття у часі – слідування (діахронія).

Зміну існуючого енергоматеріального об'єкта – *онтогенез* – слід рішуче відрізнити від *історії*, тобто зміни побутуючої інформації. Онтогенез

конкретного об'єкта (чи ряду об'єктів) може виражатися в його появі і зникненні, креації і знищенні, народженні і смерті, збільшенні та зменшенні, розширення і звуження, реконструюванні та заміні, структуруванні та деконструкції, інвенції і наслідуванні, адаптації та підпорядкуванні, уподібненні і розподібненні, диференціації та ототожненні, накопиченні і систематизації. Історія ж полягає в констатації чисто інформаційних фактів про зміни, які не мають прямого відношення до конкретних енергоматеріальних об'єктів.

Це події, генеза і репродукція видів, міжвидові і внутрішньовидові трансляції, дивергенції і конвергенції, експансія і змішання видових властивостей. Іноді із загального поняття історії виділяють історію видів тварин і рослин, які, з одного боку, існують як лише наукова інформація, але з іншого – є узагальненням даних про існуючі енергоматеріальні об'єкти. Такого роду історія стає як би узагальненням безлічі онтогенезів. Її називають *філогенезом*.

ТРАНСФОРМАЦІЇ У ХУДОЖНЬОМУ СВІТІ БГ (ЛІНГВОКОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ)

*Лещак Світлана, доктор філології,
Університет імені Яна Кохановського в м. Кельце*

Існують дві принципово відмінні можливості зображення реалій в художньому творі – пряме і трансформоване. У першому випадку ми маємо справу з рівнем змісту тексту (реалія – когнітивний простір – представлена в творі як об'єкт сам по собі або як змістовний фон для більш важливої смислової інформації), у другому ж – зі створенням образності з метою залучення до процесу художнього осмислення зображуваних об'єктів інформації про інші об'єкти, процеси і явища. При цьому таке художнє осмислення може здійснюватися двома способами: або ми наділяємо зображувані реалії узуально